

אוֹתָךְ. לְשִׁבוּ יַחַד.

פִּתַח אוֹתוֹ הִזְקַן וְאָמַר, (רותא) וַיְהִי בִימֵי שָׁפֵט הַשְּׁפֹטִים וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ. בְּזִמְן שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דָן אֶת הָעוֹלָם, אֵת מִי הוּא דָן תַּחֲלָה? אֵת אוֹתָם שֶׁהֵם דְּנִים אֵת הָעוֹלָם. הֵם דְּנִים אֵת הָעוֹלָם, מִי דָן אוֹתָם? הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. מִפְּנֵי קִלְקוּל הַדִּין רָעַב בָּא לְעוֹלָם.

בְּכָרִי זְמַן אֵינוֹ בָּא, אֲלֵא בַעֲוֹן רָאשֵׁי הָעָם. כְּמוֹ זֶה שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹדָאי, מֵה שִׁכְתוּב (משלי יג) רַב אָכַל נִיר רָאשִׁים וַיֵּשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט - כְּשֵׁשׁ סְפוּק אָכַל בְּעוֹלָם, נִיר רָאשִׁים, הֵם זוֹרְעִים וְאוֹכְלִים לְשִׁבְעַ. וְכִשְׁאִין אָכַל בְּעוֹלָם, יֵשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט, יֵשׁ מִי שֶׁעוֹמֵד בְּשִׁלְוָה, וְנִסְפָּה מִן הָעוֹלָם. עַל אֵיזָה עוֹן? עַל עוֹן שֶׁמְקַלְקְלִים אֶת הַדִּין וְאֵת הַמִּשְׁפָּט וּמַעֲוֹתֵים אוֹתוֹ.

וְאֵם תֹּאמַר, אִם הַגְּדוֹלִים חוֹטְאִים בְּלֹא מִשְׁפָּט, שְׁלֵא עָשׂוּ מִשְׁפָּט בְּעוֹלָם, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא לְהַרְגֵּ הָעֲנִיִּים בְּשִׁבְלֵם? אֲלֵא הָעֲנִיִּים הֵם כְּלִיוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהֵם קְרוּבִים אֵלָיו. וְכִשְׁהָרַעַב בָּא לְעוֹלָם, הֵם צוֹעְקִים אֵלָיו, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ לָהֶם, וּמַעֲיִן עַל הָעוֹלָם, וְדָן אֶת אוֹתָם שֶׁגָּרְמוּ הַצָּעַר הַזֶּה עַל הָעֲנִיִּים, וְנִסְפָּים מִן הָעוֹלָם קִדְּם זְמַנָּם, שִׁכְתוּב (שמות כב) אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי וְגו' וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אֲנִי. וְאָמַר, (שם) וְחָרָה אַפִּי וְהִרְגַתִּי אֶתְכֶם בְּחָרְבַּ וְגו'.

וְהִרְגַתִּי אֶתְכֶם בְּחָרְבַּ וְגו'. בְּיָדָי בְּאוֹתוֹ זְמַן, יֵשׁ נִסְפָּה וּמִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם קִדְּם זְמַנוֹ, בְּלֹא מִשְׁפָּט - עַל שְׁלֵא הוֹצִיאוֹ הַמִּשְׁפָּט לְאוֹרָה, וְעַל שֶׁעוֹתוֹ וְקִלְקְלוֹ הַמִּשְׁפָּט. שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹסִי, כָּל דִּין שֶׁאֵינוֹ מִחְמִיר אֵת הַדִּין, אֵין מִחְמִירִין דִּינוֹ מִלְּמַעְלָה, וּמִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם קִדְּם זְמַנוֹ.

יְנַחֵם קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא לָךְ. יְתִיבּוּ בְּחָדָא. פִּתַח הוּא סָבָא וְאָמַר, וַיְהִי בִימֵי שָׁפֵט הַשְּׁפֹטִים וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ. בְּזִמְן שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דָן אֶת הָעוֹלָם, לְמִי הוּא דָן תַּחֲלָה. לְאוֹתָם שֶׁהֵם דְּנִין אֵת הָעוֹלָם, הֵם דְּנִין אֵת הָעוֹלָם, מִי דָן אוֹתָם. הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. מִפְּנֵי קִלְקוּל הַדִּין, רָעַב בָּא לְעוֹלָם.

בְּכָרִי זְמַן אֵינוֹ בָּא, אֲלֵא בַעֲוֹן רָאשֵׁי הָעָם. כִּי הָא דְאָמַר רַבִּי יוֹדָאי, מֵאִי דְכַתִּיב, (משלי יג כג) רַב אָכַל נִיר רָאשִׁים וַיֵּשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט. כְּשֵׁשׁ סִיפּוּק אָכַל בְּעוֹלָם, נִיר רָאשִׁים, הֵם זוֹרְעִים וְאוֹכְלִים לְשׁוֹבְעַ. וְכִשְׁאִין אָכַל בְּעוֹלָם, יֵשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט, יֵשׁ מִי שֶׁעוֹמֵד בְּשִׁלְוָה, וְנִסְפָּה מִן הָעוֹלָם. עַל אֵיזָה עוֹן. עַל עוֹן שֶׁמְקַלְקְלִים אֶת הַדִּין וְאֵת הַמִּשְׁפָּט, וּמַעֲוֹתִין אוֹתוֹ.

וְאִי תִימָא, אִם הַגְּדוֹלִים חוֹטְאִים בְּלֹא מִשְׁפָּט, שְׁלֵא עָשׂוּ מִשְׁפָּט בְּעוֹלָם, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא לְהַרְגֵּ הָעֲנִיִּים בְּשִׁבְלֵם. אֲלֵא, הָעֲנִיִּים הֵם כְּלִיוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהֵם קְרוּבִים אֵלָיו, וְכִשְׁהָרַעַב בָּא לְעוֹלָם, הֵם צוֹעְקִים אֵלָיו, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ לָהֶם, וּמַעֲיִן עַל הָעוֹלָם, וְדָן לְאוֹתָן שֶׁגָּרְמוּ צָעַר זֶה עַל הָעֲנִיִּים, וְנִסְפָּים מִן הָעוֹלָם קִדְּם זְמַנָּם. כְּדַכְתִּיב, (שמות כב) אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי וְגו' וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אֲנִי. וְאָמַר, וְחָרָה אַפִּי וְהִרְגַתִּי אֶתְכֶם בְּחָרְבַּ וְגו'.

בְּיָדָי, בְּאוֹתוֹ זְמַן, יֵשׁ נִסְפָּה וּמִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם, קִדְּם זְמַנוֹ, בְּלֹא מִשְׁפָּט, עַל שְׁלֵא הוֹצִיאוֹ הַמִּשְׁפָּט לְאוֹרָה, וְעַל שֶׁעוֹתוֹ וְקִלְקְלוֹ הַמִּשְׁפָּט. דְאָמַר רַבִּי יוֹסִי, כָּל דִּין שֶׁאֵינוֹ מִחְמִיר אֵת הַדִּין, אֵין מִחְמִירִין דִּינוֹ מִלְּמַעְלָה, וּמִסְתַּלַּק מִן הָעוֹלָם קִדְּם זְמַנוֹ.

מלמעלה, ומסתלק מן העולם קדם זמנו. זהו שכתוב (משלי יג) לש נספה בלא משפט.

יש מי שדן את הדין לאמתו, ומקבל שכר עליו מאת הקדוש ברוך הוא. ויש מי שדן דין אמת לאמתו ונתפש, כגון דין שמדקדק דקדוקים לזכות לרשע. שלמדנו, בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, כדי לעשות סיג לתורה, או מפני שהזמן גורם, והדין מסלק עצמו מן הדין ומלהענישו, ומדקדק בענין הדין למצא פתח לזכות אותו מן הדין ממש, והוא דין אמת. אפלו כן, כשהקדוש ברוך הוא דן את העולם, אותו הדין נתפס עליו, ומסתלק מן העולם קדם זמנו. ואם לא, עליו הכתוב אומר (איוב

יד) לא נין לו ולא נכד בעמו. כשעצמו אינו נתפס - נתפס ורעו. יש מי שאינו דן את הדין לאמתו, ומקבל עליו שכר. כגון אבא, שראה אחד מחבק לאשת איש ומנשקה, הוציא אותם למלקות, והרגם. לא שהם בני הריגה, אלא לעשות סיג לתורה, שלא יאמרו, הדין הוציאם מדין תורה, שלא מחיבים הרג, אלא ועשו סיג לתורה. והדין שלא עושה סיג לתורה, אין לו סיג בעולם הזה, של נין ונכד ויהיה עצור ועזוב. ובעולם הבא מעבירים ממנו אותם מעשים טובים, שהם סיג לאדם לעולם הבא. כמו זה שאמר רבי נורי, עשו סיג לתורה כדי שתאריכו ימים בעולם הזה ובעולם הבא.

וייך איש - בכל מקום שנאמר איש, צדיק גדול בדורו הוא, שיוכל לעמד על עצמו ועל אחרים. כענין זה לגנאי - איש יודע ציד איש שדה, רשע ברשעו הורג, ומקפח בני אדם ולא פוחד.

הדא הוא דכתיב, יש נספה בלא משפט. יש מי שדן את הדין לאמתו, ומקבל שכר עליו מאת הקדוש ברוך הוא. ויש מי שדן דין אמת לאמתו, ונתפש. כגון דין שמדקדק דקדוקים לזכות לרשע, דתנאי, בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, כדי לעשות סיג לתורה. או מפני שהזמן גורם, והדין מסלק עצמו מן הדין, ומלהענישו, ומדקדק בענין הדין, למצוא פתח לזכות אותו מן הדין ממש, והוא דין אמת, אפילו הכי כשהקדוש ברוך הוא דן את העולם, אותו הדין נתפס עליו, ומסתלק מן העולם קדם זמנו. ואם לאו, עליו הכתוב אומר, (איוב יח ט) לא נין לו ולא נכד בעמו. כשעצמו אינו נתפס, נתפס ורעו.

יש מי שאינו (דף צח ע"א) דן את הדין לאמתו, ומקבל עליו שכר. כגון אבא, שראה אחד מחבק לאשת איש, ומנשקה, אפיק לון לקולפין, וקטיל לון. לאו דבני הריגה נינהו, אלא לעשות סיג לתורה, דלא יימרון, דיינא אפיק לון מדין תורה, דלא מתחייבי קטול, אלא ועשו סיג לתורה. ודיינא דלא עביד סיג לתורה, לית ליה סיג בעלמא דין, של נין ונכד ויהיה עצור ועזוב. ובעולם הבא מעבירין ממנו אותם מעשים טובים, שהם סיג לאדם לעולם הבא. פי הא דאמר רבי נורי, עשו סיג לתורה, בגין דתורכון חיים בהאי עלמא ובעלמא דאתי.

וייך איש, בכל מקום שנאמר איש, צדיק גדול הוא בדורו, שיוכל לעמוד על עצמו, ועל אחרים. כענין זה לגנאי, (בראשית כה ט) איש יודע ציד איש שדה, רשע ברשעו קטיל, ומקפח בני נשא ולא דחיל.

אֲרִימֶךָ גָדוֹל הַדּוֹר הָיָה, וְרֵאיוּ לְעֲמוּד עַל עֲצָמוֹ, וְעַל אַחֲרִים. פִּיּוֹן שְׂרָאָה הָרַעַב, מִיַּד בָּרַח. לְפִיכָּךְ נִעְנָשׁ. מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה - מִמְּקוֹם סְנֵהֲדָרִין גְּדוֹלָה, מִהַנְּבִיעָה שֶׁל הַתּוֹרָה שְׁשָׁם, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (שְׁמוּאֵל-ב כג טו) מִי יִשְׁקֵנִי מִיָּם מִבּוֹר בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׂעַר.

זוה עקר רגליו מנביעת התורה של בית לחם יהודה, לגור בשדי מואב, ומשום כך נענשו. ואתה רבי, גלית עצמך במקום שנובעים החברים מעינות של תורה פאן? אמר, ברוך הרחמן ששלחני לכאן לשמע את דבריך. רבי בון היה הולך יום אחד בדרך. פגש בו תינוק אחד. אמר לו: רבי, התרצה שאלך עמך בדרך. ואשמע לפניך בדרך הזו? אמר לו: לך. הלך אחריו.

עד שהיה הולך, פגשו בו רבי חייא ורבי אבא ורבי יודא ורבי יוסי. אמרו לו: אתה לבדך, ואין מי שיטען אחריו? אמר להם: תינוק אחד פאן שהולך אחרי. אמר רבי חייא: פדאי הית שתתחייב בנפשך, שאין עמך עם מי שתדבר בדברי תורה. ישבו בשדה פחת אילן אחד.

פתח רבי חייא ואמר, (משלי ד) וארח צדיקים פאור נגה הולך ואור עד נכון היום. ההולך בדרך צריך להיות עמו מי שידבר בדברי תורה. וכן דרפן של צדיקים, הולך ואור, הולך ועמו דברי תורה, שפתיב (שם ו) ותורה אור. עד נכו"ן היום, עד שתשתתף עמו השכינה ולא תזוז ממנו. ששנינו, בכל מקום שיש בדברי תורה, שכינה שם, שנאמר (שמות ב) בכל מקום אשר אזכיר את שמי וכו'.

פתח רבי יהודה ואמר, (משלי א) רפאות תהי לשרך וגו'. התורה

אֲרִימֶךָ גָדוֹל הַדּוֹר הָיָה, וְרֵאיוּ לְעֲמוּד עַל עֲצָמוֹ, וְעַל אַחֲרִים. פִּיּוֹן שְׂרָאָה הָרַעַב, מִיַּד בָּרַח. לְפִיכָּךְ נִעְנָשׁ. מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה, מִמְּקוֹם סְנֵהֲדָרִי גְּדוֹלָה, מִנְּבִיעָה דְּאוּרִייתָא דְתַמְזָן. כְּמָה דְאַתְּ אָמַר, (ש"ב כג טו) מִי יִשְׁקֵנִי מִיָּם מִבּוֹר בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׂעַר.

וְדָא עָקַר רַגְלֵי מִנְּבִיעָה דְּאוּרִייתָא דְּבֵית לָחֶם יְהוּדָה, לְגוּר בְּשָׂדֵי מוֹאָב, וּבְגִין כֶּף אֲתַעְנָשׁוּ. וְאַנְתָּ רַבִּי, גְּלִית גְּרַמְךָ בְּאַתְרֵי דְנִבְעִין חֲבָרְיָא מִבּוּעֵי דְאוּרִייתָא הַכָּא. אָמַר, בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְשִׁדְרַנִּי הַכָּא, לְמִשְׁמַע מִיִּלְךָ.

רבי בון, היה אזיל יומא חד באורחא, פגע ביה חד ינוקא. אמר ליה, רבי, תפעי דאיהך עמך באורחך, ואשמע קמך בהאי אורחא. אמר ליה, זיל. אזל אבתריה.

עד דהוה אזיל, פגעו ביה, ר' חייא ורבי אבא ורבי יודא ור' יוסי, אמרו ליה, את בלחודך, ולית מאן דטעין בתוך. אמר לון, חד ינוקא הכא דאזיל אבתראי. אמר רבי חייא, פדאי הוית לחוב בעצמך, דלית עמך עם מאן דתשתעי במילי דאורייתא. תבו בחקלא תחות אילן חד.

פתח ר' חייא ואמר, (משלי ד יח) וארח צדיקים פאור נגה הולך ואור עד נכון היום. ההולך בדרך צריך להיות עמו מי שידבר עמו בדברי תורה. וכך דרפן של צדיקים, הולך ואור, הולך, ועמו דברי תורה. דכתוב, (שם ו כג) ותורה אור. עד נכו"ן היום, עד שתשתתף עמו השכינה, ולא תזוז ממנו. דתנינן, בכל מקום שיש דברי תורה, שכינה שם. שנאמר, (שם כ כד) בכל מקום אשר אזכיר את שמי וכו'.

פתח רבי יהודה ואמר, (משלי ג ח) רפאות תהי